ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքային «Կումայրի» օրաթերթի հավելված

1991 թ. Մարտ: № 17: Գինը՝ 50 կոպ.

ԱՂԵՏ

Ժամանակը Լենինական և Կիրովական քաղաքների, Սպիտակի և Ստեփանավանի շրջանների համար կանգ է առել դեկտեմբերի 7-ի ժ. 11.41 րոպեի սահմանագծում: Խախտվել է բնականոն կյանքը: Շատերն այդպես էլ մնացին իրենց տանը, աշխատատեղում, դպրոցում...

Ողջ հանրապետության համար էլ ժամանակն իր նոր հաշվարկն է սկսել: Վիշտը միավորում է մարդկանց, ցավը՝ համախմբում, ու այսօր Լենինականում, Կիրովականում, Սպիտակում, Ստեփանավանում, երկրաշարժ կոչվող այդ արհավիրքից տուժած մյուս շեներում կարելի է տեսնել հանրապետության բոլոր բնակավայրերից իրենց ներքին մղումով եկած հազարավոր մարդկանց, որոնց ցանկությունը վիշտն ու ցավը մեղմելն է, նպատակը՝ օգնել, սատարել տարերային աննախադեպ աղետից տուժածներին, գեթ ինչ-որ բան անել նրանց համար:

Աղետի և նրա հետևանքների մասին պատմող բանավոր և պաշտոնական լուրերը, որոնք մեզ սկսեցին հասնել մահաբեր ցնցումներից գրեթե անմիջապես հետո, խիստ հակասական զգացումներ էին ծնում, և բուռն իրականությանը հասու լինելու պահանջին գումարվում էին տագնապը, խուճապը, ցավը:

Դեպի Հայաստանի հյուսիսային շրջաններ ավտոճանապարհները լի էին իրենց հարազատներին, հայրենակիցներին օգնության շտապող հազարավոր մարդկանցով և ավտոմեքենաներով:

Երևան-Լենինական, Լենինական-Սպիտակ-Կիրովական,

(Շարունակությունը՝ 3-րդ էջում)

Լուսանկարները՝ Հ.Մ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԻ և Ս. ԳՈՒԼՅԱՆԻ

Ի հիշատակ աղետի զոհերի

1988-ի դեկտեմբերի 7-ի երկրաշարժը խոր վերք բացեց հայ ժողովրդի սրտում: Անմեղ զոհեր դարձան հազարավորներ, նաև նրանք, ովքեր հասակ էին առնելու, իրենց գիտակցական կյանքը, մտավոր, հոգևոր ու ֆիզիկական կարողությունները նվիրաբերելու հայ ժողովրդին ու հայրենի քաղաքին: Նրանք տարբեր տարիքի էին. մանուկ, պատանի, երիտասարդ, հասուն մարդ և բոլորը՝ երազների ճանապարհին:

Այս ահավոր երկրաշարժից հրաշքով փրկվածները իրենց հարազատներին փնտրելուց ու հողին հանձնելուց հետո չէին կարողանում թոթափել վիշտն ու կսկիծը: Սակայն հարկավոր էր կյանքը շարունակել հանուն անմեղ զոհերի հիշատակի հավերժացման, հանուն նրանց անմահության: Հուշաքարեր ու գերեզմանաքարեր տեղադրվեցին, գրքեր ու հուշալբոմներ տպագրվեցին, սակայն դրանք չէին կարող ամբողջացնել և արտահայտել աննախադեպ արհավիրքի թողած հետևանքները, երազների ճանապարհին իրենց կյանքից զրկված անմեղ զոհերի վկայությունները, լուսանկարներն ու կենսագրությունները:

«Կումայրի» թերթի խմբագրություն էին գալիս իրենց հարազատներին կորցրած մարդիկ, նամակներ էին գրում՝ ինչո՞ւ գիրք-ալբոմներ չեն տպագրվում զոհվածների մասին, ինչո՞ւ «Կումայրի» թերթում հազվադեպ են երևում զոհերի նկարներն ու կենսագրությունները, մի՞թե հնարավոր չէ ինչ-որ ձևով հավերժացնել, պատմության ու սերունդներին թողնել նրանց հիշատակն ու աղետի հետևանքները:

Տասնհինգ զոհ տված «Կումայրի» օրաթերթի խմբագրության կոլեկտիվը ընդառաջելով ընթերցողների ցանկությանը, որոշեց ի հիշատակ բոլոր զոհերի շաբաթը մեկ անգամ հրապարակել «Հիշողություն» հավելվածը՝ պատմության համար, սերունդների համար:

Թղթի և տպագրության թանկացման պայմաններում, ինչ խոսք, դժվար էր իրականացնել հանձնախումբ

(Շարունակությունը՝ 2-րդ էջում)

Ի հիշատակ աղետի զոհերի

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

րի այս նախաձեռնությունը: Գտնվեց նաև դրա ելքը:

«Կումայրի» թերթի խմբագրության հանձնախումբը, առանց վարձատրության, հոժարակամ սահմանեց (զոհվածների նկատմամբ պարտքի հատուցում) մշակել խմբագրության հանձնված տեղեկությունները, կենսագրությունները, հավաքել և հավելվածի էջերում զետեղել այն բոլոր արխիվային փաստաթղթերը, լուսանկարներն ու վկայությունները, որոնք տեղ են գտել արտասահմանյան, Միության և հանրապետական մամուլում, հրապարակվել գրքերում և ալբոմներում:

«Հիշողության» վաճառքից և մուծումներից առաջացած գումարը բավականացնում է թղթի գնման, տպագրության և առաքման ծախսերի վճարման համար:

Հարգելի համաքաղաքացիներ, Շիրակի գոտու բնակիչներ, «Կումայրի» թերթի «Հիշողություն» հավելվածը շարունակում է իր ընթերցողներին ներկայացնել քաղաքի և շրջակա բնակավայրերի զոհված դուստրերի, որդիների, նրանց մայրերի, հայրերի մասին լուսանկարներ, հիշատակի խոսքեր, այդ դժնդակ օրերի լուսանկարներ, վավերագրեր: Քանի որ խմբագրությունում այսօրվա դրությամբ հանձնվել են զոհվածների ավելի քան 5000 լուսանկարներ և համառոտ կենսագրականներ, գրանցվել են ու համարակալվել, ուստի ուշացման համար անհանգստանալու հարկ չկա: Այսուհետև էլ կընդունվեն և տպագրության համար կներբագրվեն աղետի զոհերի վերաբերյալ բոլոր լուսանկարներն ու կենսագրականները և հերթականությամբ կտպագրվեն «Հիշողությունում»:

Այո, «անցյալը պետք է դառնա դաս»: Իսկ «Հիշողությունը» միայն կորուստների պատմություն չէ: Հավելվածի էջերում մեծ ծավալով տեղ կհատկացվի նաև նրանց, ովքեր մեր վշտի մեջ մեզ մենակ չթողեցին:

Որպես վերջաբան հիշենք Ամենայն հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի խոսքը. «Եվ մեր ո՞ր մեղքերի համար այս ամենը, Տեր Աստված»:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐՅԱՆ ԱՐՀԱՎԻՐՔԸ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՄ

Լուսանկարները՝ ՎԱՀԱՆՏԻՆ ԿՈՏՈՎԻ

Ա Ղ Ե Տ

(Սկիզբը՝ 1-ին էջում)

Երևան-Կիրովական ճանապարհները խիստ ծանրաբեռ են։ Տուժածներին առաջին անհրաժեշտության իրեր և պարենամթերք հասցնող ավտոմեքենաները, տեխնիկան, որը խիստ անհրաժեշտ է այսօր ավերակները վերացնելու, զոհերին և տուժածներին հայտնաբերելու համար, մեծ դժվարությամբ և դանդաղորեն են տեղաշարժվում։ Այս պարագայում ես (հետագայում) ցավոք, սափրված էինք հանդիպել նաև այլ դրսևորումների) բացակայում է կազմակերպվածությունը։ Ինարկե, ոչ որի մտքով անգամ չի անցնում բռնանալ մարդկանց կամքի վրա, սակայն այս ծայրահեղ դրամատիկ իրավիճակում անգամ անհրաժեշտ է չկորցնել ինքնատիրապետումը, սթափ վճիռներ կայացնելու կարողությունը։

Եվ յուրաքանչյուրը, ով բախտի դաժան խաղով տուժած հարազատներ ունի այդ վայրերում, ինքը պետք է սթափ ու բոշի անձամբ իր երթևեկության նպատակահարմարությունը, քանզի միայն այդ դեպքում հնարավոր կլինի խուսափել նույն տեղը ու նույն նպատակով մեկնող ավտոմեքենաների ոչ սակավ հանդիպող առատությունից, որոնք էլ հենց խցանման պատճառ են դառնում, անթույլատրելիորեն ձգձգելով հենց տուժածներին անհրաժեշտ այս կամ այն ավտոտրանսպորտային միջոցի տեղ հասնելը։ Եվ հետո, հաշվի առնենք՝ աղետի վայրերից մարդանց են բերում։

***

Լենինական քաղաքի կենտրոնական հրապարակի ժամացույցի սլաքները կանգ են առել քաղաքի համար ճակատագրական պահին ու երևի թե դեռ երկար կվկայեն ողբերգության սկիզբը։

Քաղաք մտնելը գրեթե անհնար էր՝ բոլոր փողոցներն ու խաչմերուկները խցանված էին բեռնատարներով ու ամբարձիչներով, շտապ օգնության մեքենաներով և վիրավորներ ու տուժածներ տեղափոխող բազմաթիվ ավտոտրանսպորտային միջոցներով։ Հարյուրից ավելի բնակելի տների գոյության մասին աղոտ պատկերացում են տալիս միայն բարակույտերն ու երկաթբետոնե կոնստրուկցիաների կույտերը, որոնք հանդիպում են գրեթե ամեն քայլափոխի։ Շտապ օգնության և հրշեջ մեքենաների շչակները արդեն ոչ միայն խուճապ, այլև հույզեր իսկ չեն առաջացնում։

Ողբերգությունը մեծ է, անընդգրկելի։

Չկա բնակելի տների, արտադրական ձեռնարկությունների, ուսումնական հաստատությունների մի մասը։ Դրանց կողքին սուսկ գլխահակ, անօգ, կարկամած մարդիկ էին, որոնց վիշտն անամոք է, կորուստն՝ անդառնալի։ Աղետն իր ահավորությամբ բացառապես մի քանի րոպեների ընթացքում կաթվածահար է արել հանրապետության երկրորդ քաղաքը։

Աղետից տուժածների օգնության շտաբում մեզ հայտնեցին, որ ավերվել են հարյուրից ավելի շենքեր, գերակշռող մասը՝ կառուցված վերջին երկու-երեք տասնամյակում։ Զոհերի և վիրավորների թվի մասին առույգ տվյալներ չկային՝ փրկարար աշխատանքները, որոնումները շարունակվում էին։

Շարունակվում էր և կյանքը։ Անկասելի մղումով քաղաք էին ներհոսում կամավորների բազմահազարանոց ջոկատները, զինվորականները, տեխնիկան, որոնք աշխատում էին գիշեր ու զոր։

Առաջին իսկ հայացքից, սակայն, զգացվում էր տարերայնություն, տեխնիկայի, մասնագետների խիստ պակաս։ Վիճակն ավելի են բարդացնում քաղաքում պատվող մարդատար մեքենաները, որոնք փրկարարներին խանգարում են ծավալվել, արագ գործել։ Անօթևան, իրենց վշտով պարուրված մարդիկ դեռևս միայն փոքր-ինչ սննդամթերքով էին ապահովվում, խափանվել է ջրամատակարարումը, չկան առաջին անհրաժեշտության իրեր, քաղաքի կենտրոնում իսկ չտեսանք ոչ մի վրան։ Ավերակների շուրջը, խարույկների մոտ հավաքված, նրանք սպասում էին, իսկ սպասումի ժամերը շատ դանդաղ են անցնում։ Աղետի մեծ ծավալները հաշվի առնելով անգամ, պետք էր, ու, կարծում ենք, կարելի էր ավելի արագ գործել։ Թեև հանրապետության, Միության տարբեր ծայրերից օգնության շտապողներն անթիվ են, զուր անցած ամեն րոպեն, ամեն վայրկյանը բազմապատկում են ցավը։

Լենինականում, ինչպես համոզվեցինք, բազում և բազմաթիվ կամավորներ կային, սակայն նրանց աշխատանքը կազմակերպելու, նրանց ուժերն առավելագույն արդյունավետությամբ և նպատակամետ օգտագործելու ջանքերն առայժմ կարծես թե իրենց ցանկալի արդյունքը չեն տալիս։ Շատերը, ովքեր այստեղ են իրենց բազկի ուժը հանուրին ծառայեցնելու մարդկային վեհ մղումով, չգիտեն որտե՞ղ, ի՞նչ, ինչպե՞ս անել։ Մինչդեռ անելիքները անթիվ են։ Տեխնիկայի պակաս էլ էր զգացվում։

***

Լենինականից Կիրովական ճանապարհը խավարի մեջ լուսավորվում է միայն ծայրեծայր լցված մեքենաների լույսերով. շրջակա գյուղերում էլ, Լենինականի նման, էլեկտրականությունն անջատված է, իսկ դա արդեն լուրջ ավերածու-

(Շարունակությունը՝ 8-րդ էջում)

Վ.ԵՑՐ՝ ՄԿՐՏՉՅԱՆՆԵՐԻ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻՑ

Տարբեր բնավորությունների ու հետաքրքրությունների տեր էին լուսանկարներից մեզ նայող հասուն տարիքի այս մարդիկ և երեխաները։ Սակայն նրանց կյանքի թելը կտրվեց մի օրում, նույն վայրկյանին...

ԱՇՈՏԸ՝ բարի ու մարդամոտ երիտասարդը, ընդամենը 28 տարեկան էր, ավարտել էր Րաֆֆու անվան № 32 միջնակարգ դպրոցը, ծառայել բանակում, ապա տուն էր դարձել ու անցել աշխատանքի զուլպայի ֆաբրիկայի № 2 արտադրամասում։ Սիրում էր ենթավարպետի իր գործը, ամեն օր մարդկանց մեջ էր, մարդկանց հետ։ Ամուսնացել էր, տուն ու տեղ դրել, կնոջ հետ մեծացնում էին չորսամյա ժենյային ու երեքամյա Խաչիկին։ Դեկտեմբերի 7-ին աշխատանքից ազատ էր ու սովորության համաձայն շուկա և խանութ էր գնացել, անհրաժեշտ գնումներ կատարել։ Եվ նոր էր ոտք դրել Վարդբաղ միկրոշրջանի 9 հարկանի շենքերից մեկի իրենց բնակարանը, երբ սկսվեց արհավիրքը։ Նրան գտան կնոջն ու երեխաներին կրծքին սեղմած, արդեն անշունչ...

ՍՎԵՏԼԱՆԱՆ կյանքից դժգոհելու առիթ չուներ, գտել էր կյանքի ընկերոջը, մեծացնում էր սիրասուն զավակներին, ինքն էլ աշխատում էր վերլուծական սարքերի փորձնական գործարանում։ Հոգում պահած երազանքներ ուներ՝ փոքրիկների ձեռքերը բռնած մանկապարտեզ ու դպրոց տանել, մեծացնել ու հասցնել իրենց նպատակին։ Ավաղ; Նրա իղձերն էլ հավերժ ընդհատվեցին 1988-ին...

ԺԵՆՅԱՆ և ԽԱՉԻԿԸ դեկտեմբերի 7-ին առաջին անգամ պետք է հաճախեին մանկապարտեզ։ Թռվռում էին, սպասում հայրիկին, սակայն անմեղ այս բալիկները չհասցրեցին նույնիսկ տոնական զգեստներ հագնել, և ծնողների հետ զոհ գնացին բնության կույր տարերքին և անխիղճ մարդկանց հանցավոր անփութությանը...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻՆ ընդամենը 19 տարեկան էր, վառվռուն երազներով, ապագայի ծրագրերով՝ աղջիկ։ Թեթև արդյունաբերության տեխնիկումի մանկավարժներն ու համակուրսեցիները սիրում էին նրան համեստության, խոհեմության ու բարձր առաջադիմության համար։ Չարաբաստիկ դեկտեմբերյան այդ օրը դասի չգնաց՝ խնամում էր հիվանդ տատիկին, որի հետ կապված էր արյան հազար լարերով, ու մարդկանց հիշողության մեջ մնաց ընդմիշտ չբացված մի վարդ...

ԺԵՆՅԱ տատիկը շատ դժվար կյանք էր ապրել։ Պատերազմում կորցրել էր ջահել ամուսնուն, բազում տառապանքներով մեծացրել էր երեք որբուկներին, տուն ու տեղ դրել նրանց համար։ Հետո, հաշտվելով չար աշխարհի հետ, հոգու գորովն ու ձեռքերի խնամքն էր տրվել ու տալիս էր թոռներին։ Ու հենց սիրելի թոռնիկներից մեկի՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀՈՒ հետ կնքեց իր մահկանացուն։

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԱԶԱՏԻ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Ազատուհին ծնվել է 1972 թ. ապրիլի 12-ին: Սովորում էր № 9 դպրոցի տասներորդ դասարանում: Չարաղետ դեկտեմբերի այն օրը իր շատ ընկերների հետ մնաց դպրոցի փլատակների տակ:

...Ապրեցի կյանքս պարզ ու խնդագին
Լույսի պես պայծառ, արցունքի պես ջինջ,
Ընդամենը... տասնվեց գարուն,
Բայց, մայր իմ, ես հիմա ծաղիկ եմ քնքուշ,
հովիկ եմ թեթև...
Հիմա մի աստղիկ էլ ես եմ, միշտ
տեսնում եմ ձեզ, ու
Որպես թիթեռ հպվում խոնավ ձեր աչքերին...

ԸՆԿԵՐՈՋ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մորմոքում մի վիշտ հանգիստ չի տալիս: Դեռ շատ թարմ է մեր սիրելի ընկերոջ հիշատակը: Անր նրան այնքան մոտիկից ենք ճանաչել համատեղ աշխատանքից, հաղորդակցվել ԱՐՄԵՆ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ արվեստին, ըմբոշխնել ասմունքը, տարիներ շարունակ ունկնդրել ռադիոհաղորդումները: Շարունակ մեր ճանապարհները հատվում էին այդ գեղեցկադեմ երիտասարդի հետ և նա իր համեստ բնավորությամբ, արվեստի սիրով ու աշխատասիրությամբ առինքնում էր մեզ, հույսեր փայփայում, որ Արմենն էլ նոր նման բարձունքներ կնվաճի...

Ծնվել է 1952 թվականին: 1969 թվականին ավարտել Թումանյանի անվան միջնակարգ դպրոցը և անմիջապես ընդունվել Միքայել Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական ֆակուլտետը: 1973 թվականին ուսուցչական աշխատանքի անցավ Ամասիայի շրջանում: 1979 թվականից սրբագրություն էր անում տպարանում, ապա՝ «Բանվոր» թերթի խմբագրությունում, 1985 թվականից «Լենինականյան կյանք» ռադիոհաղորդումների խմբագրությունում խմբագիր աշխատեց մինչև կյանքի վերջը՝ 1988-ի դեկտեմբերի 7-ը:

Ո՞վ մոռով կանցներ, որ այդպես դառնորեն, անժամանակ կընդհատվեր Արմեն Սարգսյանի հախուռն ու կենսասեր սրտի տրոփյունը: Ուներ լավ ձայն և ի ծնե տիրապետում էր ասմունքի շնորհքին, Արմենը համարվում էր քաղաքի լավագույն ասմունքողներից: Բավական է ասել, որ 1974 թվականից մասնակցել է մի շարք մրցանակաբաշխություններ և մի քանի մրցույթներում դափնեկիր դարձել:

1988 թվականից ԽՍՀՄ լրագրողների միության անդամ էր: Մեծագույն սիրով գրում էր և՛ ռադիոյին, և՛ քաղաքային թերթին, հանրապետության լրատվական մարմիններին, հաղորդներ գալիս հոդվածներով, բանաստեղծական բնույթի հարցազրույցներով, ռեպորտաժներով, վեր հանելով ինչպես նոր, լավն ու գեղեցիկը, այնպես էլ մեր հասարակարգում եղած չարիքը, անբարո բարքերն ու երևույթները, ստախոսությունն ու խաբեությունը:

Ավա՜ղ, չկա ստեղծագործական բուռն կյանքով ապրող համեստ ու օժտված մեր գործընկերը, որի նրբերանգներով հարուստ, ինքնատիպ ու հաճելի ձայնով հնչող տեքստերը նոր շունչ ու կյանք էին տալիս ռադիոհաղորդումներին:

Զգայուն ու տպավորվող էր Արմենը: Ոգեշնչված պատմում էր որդիների՝ Բենիկի ասմունքելու օժտվածության, Արտակի մարզական փայլուն հաջողությունների մասին: Բազմազբաղ էր միշտ, կլանվում էր թարգմանություններով (դրամաներ), գրում բանաստեղծություններ: Դեռ ինչքան հարուստ ծրագրեր ու երազանքներ ուներ, ինչ նոր ներակատարումներով էր հանդես գալու Առասպելի դպրաթատրոնում: Սակայն դեկտեմբերի 7-ի անխնա աղետը մեկ ընդմիշտ ընդհատեց Արմենի բնարական հոգու տվայտանքները ու թրթիռները, որոնք ընդմիշտ լռեցին աշխատաժամին, խմբագրատանը...

Հայաստանի լրագրողների տանը, ի թիվս ուրիշների, մարմարյա հուշատախտակին հավերժացված է նաև Արմեն Սարգսյանի անունը:

ԳԱՅԱՆԵ ԹԱԹՈՍԻ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

Քեզ՝ Գայլա Թաթոսի Մանուկյան, որ ընդամենը 40 գարուն բաժին հասավ, հարգում, սիրում ու մեծարում էին և՛ հարազատները, և՛ աշխատանքային ընկերները: Այնքան նվիրված էիր ամուսնուդ ու երկու զավակներիդ, որ այսօր էլ պաշտում են քեզ, վառ պահում հիշատակդ: Այս աշխարհում դու ոչ մեկին պարտք չունեիր, սա կայն շատերը, որ ողջ են մնացել, քեզ պարտք են քո նվիրման գինը:

Գնացիր երազանքներդ կիսատ, կյանքին կարոտ, դաժան մահով:

ՌՈՒԶԱՆՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

Սովորական կենսագրություն ուներ այս աղջիկը: Ծնվել է 1963 թվականին Լենինականում: Ավարտելով դպրոցը, ընտանիք է կազմել, մեր ազգին պարգևել երկու գեղեցիկ փոքրիկներ՝ Հարությունն ու Մարիամը: Ռուզաննային ճանաչողները վշտով ու ափսոսանքով են խոսում նրա մասին, հիշում են անմիջական ու ջերմ բնավորությամբ, միշտ ժպտադեմ հայուհուն: Ռուզաննան զոհվեց ծնողների տանը 5-ամյա որդու՝ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆԻ և քրոջ՝ ՀԱՍՄԻԿԻ հետ:

ՀԱՍՄԻԿ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

Ծնվել է 1959 թվականին Լենինականում: № 4 օժանդակ դպրոցն ավարտելուց հետո աշխատանքի է անցել Ջկալովի անվան կարի արտադրական միավորումում: Բնավորությամբ մեղմ ու խոնարհ այս աղջիկը չէր հասցրել նույնիսկ ընտանիք կազմել: Նա հեռացավ կյանքից, մենակ թողնելով ծնողներին:

Ծնվել է 1956 թվականի ապրիլի 22-ին, Լենինական քաղաքում: № 20 միջնակարգ դպրոցը բարձր առաջադիմությամբ ավարտելուց հետո Աշոտը ընդունվել է

ԱՇՈՏ ՀՐԱՉԻ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

№ 10 գեղարվեստական ուսումնարանի ասեղնագործական բաժինը: Մեծ էին նրա ընդունակությունները ու ձգտումները, ամեն կերպ ուզում էր բազմաբնույթ կրթություն ստանալ: Այդ երազանքն էլ իրականացավ: Գերազանցներով ավարտելով ուսումնարանը, նա 1980 թվականին ընդունվեց պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մեխանիկական բաժինը, 85-ին ավարտելով այն, ստացավ մեխանիկ-ինժեների որակավորում: Իր կարճ աշխատանքային գործունեության ընթացքում կարողացավ վայելել մագնիսահաղորդիչների և սառնարանային կոմպրեսորների գործարանների աշխատողների և կոլեկտիվների սերն ու հարգանքը: Գործարանում էլ աղետ երկրաշարժի օրը զոհ գնաց դառը ճակատագրին, մենակ թողնելով երիտասարդ կնոջը, զավակին և դեռ չծնված Արևիկ դստրիկին: Աշոտը ծնողասեր զավակ էր, հոգատար ամուսին և բարի հայրիկ:

Նորարարական առաջարկության համար արժանացել էր գործարանի ղեկավարության շնորհակալության և գովասանագրերին: Ամենուր վայելում էր ընկերների և հարազատների սերն ու հարգանքը:

ԱՇՈՏ ԵՎ ԷՄՄԱ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆՆԵՐ

Ճակատագիրը չափից դուրս դաժան գտնվեց Վարդանյանների ընտանիքի նկատմամբ: Վայրկյանների ընթացքում Աշոտ և Էմմա Վարդանյան ամուսինները զոհ գնացին ահավոր աղետին՝ իրենց երեք մանկահասակ երեխաներին թողնելով երկկողմանի որբ: Վշտից հիվանդացավ, հաշմանդամ դարձավ Աշոտի մայրը, իսկ երեխաներին մնում է ծնողներին հիշել պատին փակցված նկարներով:

ԷՄՄԱՆ ծնվել է 1958 թվականին: Բարի, համեստ ու աշխատասեր. այսպես են հիշում նրան հարազատները, մտերիմները: Դուլպայի ֆաբրիկայի առաջավոր բանվորուհու յուսանկարը հաճախ էր երևում քաղաքային թերթում: Աղետի պահին աշխատավայրում էր, որտեղ էլ 30 տարեկան հասակում կնքեց իր մահկանացուն: Էմմային անհետ կորած էին համարում: Որքան հույսեր, աղոթումներ ունեցան հարազատները: Եվ որքան հույսեր խորտակվեցին, երբ փետրվարի վերջին գուլպայի ֆաբրիկայի փլատակների տակից գտան Էմմային, որն էլ հուսահատության մատնեց, թևաթափ արեց միրձավորներին:

ԱՇՈՏ ՌԱՖԻԿԻ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ: Ընդամենը 30 տարեկան էր: Այդ օրը տուն չվերադարձավ նաև Աշոտը: Ավարտել է Մուսայելյանի անվան № 27 դպրոցը: Աշխատում էր կարի արտադրական միավորումում: Թե թաղամասում, թե աշխատանքի վայրում աչքի էր ընկնում իր համեստությամբ, անբասիր վարքով: Ինչքան երազներ, նպատակներ ուներ այս երիտասարդ ընտանիքը: Որքան հույսեր խորտակվեցին վայրկյանների ընթացքում:

ԿԱՐԻՆԵ ՎՈԼՈԴՅԱՅԻ ԴԱՄԻՐՅԱՆ — ծնված 1958 թ.

№ 21 դպրոցի սիրված շրջանավարտներից էր: Սակայն ավարտելուց հետո որբության բաժակից համտեսած այս աղջնակը հրաժարվեց ուսանող դառնալուց: Չորս անչափահաս խնամող մորը պետք էր օգնել և Կարինեն մտավ արտադրություն: Հենց այստեղ էլ՝ ոնգիս տորների գործարանում հանդիպեց իր կյանքի ընկերոջը: Սիրող կին էր, հոգատար մայր: Իր մեծ սրտից ու գորովից բաժին էր հանել նաև մանկությունից որբացած ամուսնու քույրերին:

Շրջապատում սիրված ու հարգված Կարինեն հեռացավ կյանքից՝ որբ թողնելով դստերը և որդուն:

ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՄԱՅՐԸ

ԱՐՓԻՆԵ ՄԱՆՎԵԼԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Կյանքիս միակ մխիթարանքըն էր ու հույսը: Մեծանում էր միայնակ, տանը միակ ծաղիկն էր: Անհոգ էր ու երջանիկ: Լավ նկարում էր, բայց ընտրեց երաժշտությունը և երազում էր դաշնակահարուհի դառնալ:

Արփինեն սովորում էր Մաշտոցի անվան դպրոցի 6-րդ և № 4 երաժշտական դպրոցի 5-րդ դասարաններում: Հասցնում էր ամեն ինչ:

Չնայած մեծանում էր մենակ, բայց չէր սիրում միայնությունը: Երևի դա էր պատճառը, որ այն սև օրը գնաց հորաքրոջ տուն, որ մարդաշատ էր, ուրախ: Նա դարձավ այդ տան յոթ զոհերից մեկը:

Աղջիկս, սիրելիս, հիշատակդ որպես լույս կմնա հոգուս խորքում:

ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՄԱՅՐԸ

ՍՈՒՐԵՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Ծնվել է 1980 թվականի դեկտեմբերի 2-ին։ Դեկտեմբեր, որ և ուրախություն և վիշտ պատճառեց մեր ընտանիքին։ Հայրենի բնության ժամ էր տղայիս դաստիարակում, երբ ընդերքն ակսեց տարերքից ցնցվել։ Մահասփյուռ դարձավ այդ դասաժամը երեխաների համար։ Հիմնովին ավերվեց Արտյոմ Պետրոսյանի անվան դպրոցը, կիսատ թողնելով և խորտակելով բարի ու անմեղ երեխաների երազանքները։

Տղաս սովորում էր 2-րդ դասարանում։ Շենքը փլվելուց անմիջապես հետո նրան ողջ-ողջ հանել են։ Բարի մարդիկ օգնություն ցույց տալու համար մի կերպ կարողացել են կանգնեցնել զինվորական «Վիլիս» մեքենան և երեք աղջնակների հետ միասին Սուրենիս էլ են հիվանդանոց հասցրել։ Ճկեղեցու մոտ հանդիպելով շտապ բուժօգնության մեքենային, տղայիս հանձնում են բուժքրոջը։ «Վիլիսից» իջնում է նաև տղայիս օգնություն ցույց տվող պատանին։ Հասցրեցին № 1 հիվանդանոց։ Դրանից հետո ներքին գործերի վարչությունից ստացանք առանց լուսանկարի մի նկարագրություն, որով նմանվում էր տղայիս դիմագծերին և հագուստի նկարագրությանը։ Նրան դեկտեմբերի 20-ին № 10 դպրոցից տարել, թաղել են Շիրակի գերեզմանոցում. 216 համարի տակ։ Լրացուցիչ տեղեկություններ ունեցողներին խնդրվում է իրազեկ դարձնել հարազատներին Ղուկասյան փողոցի № 2/32 տնակ։

Այսպիսի կցկտուր տեղեկություններ ենք ստացել տղայիս մասին։ Արդեն լրացել է երկու տարին մեծ արհավիրքի և մենք, ընտանյոք հանդերձ, դեռ հույսեր ենք փայփայում, որ պետք է հրաշք կատարվի և հրաշքի մի կաթիլ մեզ բաժին հասնի։

ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ ԱՇԽԵՆ ՌԱՖԻԿԻ — ծնված 1959 թ.

Այդ չարաբաստիկ օրը երջանիկ սկիզբ ուներ Աշխենի և Էդվարդի համար: Այդ օրը լրացավ նրանց ամուսնության 3 տարին: Աշխենը թաքնված ժպիտը դեմքին, անխոս ու լռիկ պատրաստություն էր տեսնում: Էդվարդը իբր ոչինչ չի հիշում, գողունի հետևում էր նրան՝ մտքում դասախոսությունից հետո ծաղիկներով տուն դառնալը էր ու շշունջը.— Աշխեն, հիշում ես…

Օրը, այդ օրը, որ չհասցրեց վերջանալ երջանիկ այդ զույգի համար: Փոքրիկին՝ Ալիսային գրկած, Աշխենը դուրս է փախել տանից, սակայն հիշելով ծեր սկեսրայրին, հետ է դարձել ու…

Ութ ամսական Անդրանիկը այդպես էլ չհասցրեց ճանաչել սիրելի մոր դեմքը: Աշխենը աշխատում էր ԵրՊԻ-ի Լենինականի մասնաճյուղի ՄՄՏ ամբիոնում, որպես լաբորանտ:

ՀԱՎՈՒՆՋՅԱՆ ԱԼԻՍԱ ԷԴՎԱՐԴԻ — ծնված 1986 թ.

Երկու տարեկան էր փոքրիկ Ալիսան, բայց արդեն գիտեր շախմատի բոլոր ֆիգուրների անունները և տեղերը՝ տախտակի վրա: Բացառիկ խելացի ու ուշիմ երեխա էր: Երգում էր հայերեն, անգլերեն և ֆրանսերեն փոքրիկ երգեր: Ընդմիշտ երկու տարեկան մնաց խելացի ու գեղեցիկ Ալիսիկը:

ՆԱԶԵԼԻ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Ծնվել է 1978 թվականի մայիսի 5-ին: Սովորել է Սունդուկյանի անվան դպրոցում, միաժամանակ՝ երաժշտական դպրոցի դաշնամուրային բաժնում: 4-րդ դասարանի գերազանցիկ, օրինակելի աշակերտուհի էր: Դեկտեմբերի 6-ին գրեց վերջին շարադրությունը Լենինականի մասին, բայց չհասցրեց տալ ռուսաց լեզվի ուսուցչուհուն: Այդպես էլ շարադրությունը մնաց պայուսակում՝ ներկվել էր արյունով: Այդ շարադրությունը պատառոտված պայուսակի հետ գտնվում է Ղարիբջանյանի տուն-թանգարանում բացված ցուցահանդեսում:

Սիրում էր և ապրում արցախյան ցույցերով, ամբողջ օրը երգում էր՝ «Հայ ենք, հայ ենք, ապրենք դարեդար»: Բայց ավաղ… լռեց այդ գեղեցիկ ձայնը և ոչինչ չտեսավ:

Նույն դպրոցում էր աշխատում մայրը, որին հաջողվեց առաջին դասարանի 50 աշակերտների կյանքը փրկել, անտեսելով սեփական երեխային: Չհասցրեց ամենակուլ հրեշ-երկրաշարժի երախից ազատել իր մանկիկին:

ՀՐԱՅՐ ԱՇՈՏԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Ծնվել է Լենինականում, 1978 թ. մարտի 16-ին։ Սովորում էր Ղարիբջանյանի անվան դպրոցում, զուգընթացաբար՝ Ազատյանի երաժշտական դպրոցի ջութակի բաժնի 3-րդ դասարանում։ Սովորում էր բարձր առաջադիմությամբ։ Նրա ջինջ ու կապույտ աչքերը լի էին երազանքներով և հոգու պարզությամբ։

Պետքը դահվեց դպրոցում, անգլերենի դասաժամին, երբ գրատախտակի մոտ դաս էր պատասխանում։ Սիրում էր գրավվել ֆիլատելիայով, գրում էր տակներ և բանաստեղծություններ։ Վերջին բանաստեղծությունը, որ նվիրված էր Հայաստանին, չհասցրեց ուղարկել «Կանչ» թերթին։

Երգել չեմ ուզում,
Պարել չեմ ուզում,
Հայրենի հողն եմ ուզում,
Ազատություն եմ ուզում…

ԷՄՄԱ ՎԱՂԻՆԱԿԻ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Իմ լուսե աղջիկ Լուսինե, ինչպես ես, ես քեզ այնքան շատ եմ կարոտել, որ չեմ կարող նկարագրել։ Ինչպես կարող եմ չկարոտել, երբ երկու տարուց ավելի է, չեմ տեսել քո չքնաղ դեմքը, չեմ շոյել քո ոսկեգույն մազերը։ Ես, որ մի րոպե առանց քեզ չէի կարող մնալ…

Ես չհասկացա, թե ինչ կատարվեց, ինչպես կարողացա առանց համբույրի, հրաժեշտ տալ քեզ, բալիկս. Հրաժեշտ հավիտյան…

36 տարեկան հասակում տանտրանային կոմպրեսորների գործարանում շատերի նման իր մահկանացուն կնքեց Էմմա Վաղինակի Մկրտչյանը։

Էմման ծնվել է 1952 թ. սեպտեմբերի 19-ին Լենինականում։ Ավարտելով դպրոցը 1971 թ. ընդունվում և 1975 թ. ավարտում է Մ. Նալբանդյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտի մաթեմատիկայի բաժինը, աշխատանքի է անցնում տտանտրանային կոմպրեսորների գործարանում որպես ավագ ինժեներ-տնտեսագետ։ Ինչպես աշխատանքի վայրում, այնպես էլ ընտանիքում ու բարեկամների կողմից սիրված ու հարգված էր Էմման։

ՀԱՍՄԻԿ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՇՈՒՐԱՅԻ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

Ծնվել է 1967 թ. փետրվարի 23-ին, Լենինականում։ Ավարտել է Գոգոլի անվան № 21 միջնակարգ դպրոցը։ Լավ էր սովորում և 1984 թ. դպրոցն ավարտելուց հետո փորձեց ուսումը շարունակել Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետում, բայց բախտ չվիճակվեց։ Հետո ընդունվեց Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտի երաժշտության և մեթոդիկայի բաժինը։

Գեղեցիկ, խակ և խակ ժողովրդական երգարվեստին հատուկ ձայնը, կատարողական բնատուր շնորհքը 1987-ին նրան տարան Լենինականի Նորաստեղծ ժողովրդական գործիքների նվագախումբ, որի երգացանկում նրա երգերն իրենց ուրույն տեղն ունեին։ Եվ, հավանաբար Շուշանիկը կդառնար համույթի առաջատար մեներգչուհիներից մեկը, եթե դաժան երկրաշարժը նրա բոլոր իղձերն ու երազանքները թերի թողնելով, հաղարավորների հետ չխլեր նաև նրա մատաղ կյանքը։

ԱՆՏԱՆՈՍՅԱՆ ԱԼՖՐԵԴԱ ԺՈՐԺԻԿԻ

—Ծնված 1961 թ.

Բոգդանովկայի Ժդանովա կան գյուղում մանկությունն անցկացրած այս աղջիկը կյանքը կապեց լենինականցի երիտասարդի հետ։ Միքին քաղաքը, նրա մարդկանց։ Աշխատանքի անցավ տանտրանային կոմպրեսորների գործարանում, շատ շուտ վաստակելով բարի անուն ու լավ համբավ։ Հեզ ու բարեհամբույր այս կնոջ կյանքը նվիրաբերված էր իր ընտանիքին ու փոքրիկներին։ Մայրական բնորոշիչ ազնվությամբ նա մտաբերում էր իր փոքրիկ ԱՆՆԱՅԻ գեղեցկությունը, չէր մոռանում ավելացնել, թե ինչ պիսի օրիորդ կդառնա։ Ու հետևում էին երազանքնե րը։

Իր աղջնակի հետ երկու օր փլատակներում մնալուց հե տո Ալֆրեդան հասցրեց գըր ռի լույսը տեսնել, սկեսրոջը պատգամել երեխաներին լավ մայրություն անել, կարծես զգալով իր վախճանը... և... այրեց մինչև ողջանավակա յան, չիմանալով աղջնակի մահը։

ՄԱՅՐ ՈՒ ՈՐԴԻ

Ռուզաննա... Ասել է, թե իս կական հայ կին։ Համեստ, խոնարհ, սիրող ընկերուհի ու հոգատար մայր, ինչպես սիրում ենք ասել՝ մեկ մառ՝ հազար հունար։ Նրա ձևավո րած տիկնիկներն ու գամ բյուղները լենինականյան տանտյակ հարսանիքների զարդն են եղել։ Ինքն էլ [illegible] չափազանց զարդն ու արտամագ րությունն էր։ Երբ նոր բնա կարան էր ստացել, ուրախու թյունը չափ չկար։ «Ոչինչ պա կաս չունեմ երջանիկ լինելու համար»՝ ժպիտը փայլեցնե լով աչքերի մեջ՝ շշնջում էր նա։ Սիրում էր իր տունը, ամուսնուն, երեք փոքրիկնե րին։ 29-ամյա մայրը կիսատ թողած ամեն ինչ, որը թո ղած իր երկու բալիկներին, հեռացավ կյանքից։ Նրա հետ էր նաև փոքրիկ ԵՐՎԱՆ ԴԸ, որ № 38-րդ դպրոցի 2-րդ դասարանի աշակերտ էր։ Սիրում էր սպորտը, կյանքը, քույրիկներին, մո րը, որին... մենակ չթողեց։

ՂՈՒԹՈՒՂՅԱՆՆԵՐԸ

Ներդաշնակ զույգեր էին կազ մում ԱՎԵՏԻՔ ՍՈՒՐԵՆԻ ՂՈՒԹՈՒՂՅԱՆԸ (ծնված 1947 թ.) և նրա կինը՝ ԺԵՆՅԱ ՂՈՒԹՈՒՂՅԱՆԸ (ծնված 1946 թ.)։ Նրանց որդու՝ 10-ամյա ԽԱՉԻԿ ԱՎԵՏԻՔԻ ՂՈՒԹՈՒՂՅԱՆԻ հետ միասին սի րով ու համերաշխ մի ընտանիք էին կազմում։ Հարազատները նրանց այդպես էլ գտան՝ միա սին գրկախառնված։

Ավետիքը իրենց գերդաստա նի վերջին շառավիղն էր։ Չորս եղբայրներից ինքն էր մնացել, որ զոհ գնաց ամենակուլ աղե տին։ Մեծ գերդաստանից հիմա ողջ է որդեկորույս քույրը՝ Թամարա Տոնոյանը։

ՍՈՆՅԱ ԱՐԱՄԻ ՂՈՒԹՈՒՂ ՅԱՆԸ ծնվել է 1952 թվակա նին, Կիրովաբադում, ուր և մե ծացել էր։ Ապրում էր անը սը տում, մշտապես տագնապում հարազատների համար։ Կորց րել էր երիտասարդ ամուսնուն, խնամում էր երկու փոքրիկնե րին։ Աշխատում էր ռեզինատեխ նիկի գործարանում։ Աղետի պահին գտնվում էր տանը, որ տեղ և զոհվեց, ԵՐԿՆՈՂՄԱՆԻ ՈՐԲ անունը, ավանդելով իր զավակներին...

ՀԱՅԿ ՖԵՐԴԻՆԱՆԴԻ ՏՈՆՈՅԱՆ

Ծնվել է 1959 թվականին, Լենինականում, սովորել և ա վարտել է Հակոբ Հակոբյանի անվան դպրոցը։ Կրթօջախն ա վարտելուց հետո աշխատում էր № 14 լուսանկարչատանը, իսկ բանակային ծառայությունից հետո՝ որպես վարորդ № 2980 ավտոշարասյունում, տեքստիլ կոմբինատում։

Վեց տարվա ամուսնացած էր Հայկը։ Անհամբեր զավակի էր սպասում։ Օր-օրի պոկում էր օրացույցի թերթիկները, ան համբեր սպասելով հունվար ամսին։ Սակայն աղետն ավելի շուտ եկավ...

1989 թվականի հունվարի 3-ին Ռիգայում ծնվեց Հայկի որ դին՝ փոքրիկ Հայկը, որ շարու նակի ծխացնել հոր օջախը։ Իսկ որդուն հոր անունով կնքե ցին հյուրամեծար յատիշները։

ԱՐԵՎՀԱՏ ՄԵԽԱԿԻ ՍԱՀՈՅԱՆ

Աշխարհի չափ բարություն էր մարմնավորում։ Տառապա լից կյանքի ուղի էր անցել 1917 թվականի հունվարի 8-ին ծըն ված այդ կինը։ Շատ վաղ է զրկվել ամուսնուց և իր կյանքն է նվիրել, որպեսզի սիրասուն զավակները՝ Ռազմիկն ու Ռի ման չզգան Հայրենականում մեծ պատերազմում ընկած և չվերադարձած հոր պակասը։ Դստերն ունեցել է պատերազմն սկսվե լուց երկու օր առաջ։

Տասնամյակներ շարունակ աշ խատել է գործվածքային ֆաբ րիկայում, ամուսնու՝ Հովհաննես Գևորգյանի հետ միասին, իսկ այնուհետև գործընկերների խոս քերով ասած՝ և՛ իր, և՛ «խելոք Հովոյի» փոխարեն։ Երբ որդին մեծացավ, լրացրեց ննջավար պետ հոր բացակա տեղը։ Նրա նից ժառանգած լինելով որո նող ու պրպտող բնավորությու նը, ստեղծագործ միտքը, ար ժանացավ Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանի։ Այ նուհետև Ռազմիկի կինն էլ հա մալրեց տեքստիլագործների կոլեկտիվը։ Աշխատում էին ա՛յն ողջ գերդաստանով, բարիքներ արարում...

Երբ Հովիկ թոռը բնակա րան ստացավ «Շռանկյունի» թաղամասում, սիրահոժար փո խադրվեց այնտեղ՝ հրաշամա նուկ ծոռնուհիներին՝ Մարյանա յին և անվանակիր Արևիկին խը նամելու։ Դեկտեմբերյան այդ դժնդակ ու սևագույժ օրը տանն էր։ Աղետից հետո ողջ մնաց 9-րդ հարկի երկաթբետոնյա կա պանքների մեջ։ Հարազատնե րին ոչ մի կերպ չհաջողվեց մահվան ճիրաններից ազա տել այդ բարի. առաքինի, աշ խարհի չափ միամիտ կնոջը, որի ողջ կյանքը տառապանք էր ծննդից մինչև մահը։

Մայր էի անվանում զոքան չիս։ Մեծով է տունը մեծ ու շեն և ծերությունն ինքնին հար գանք է ներշնչում։

Ռ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ԿԱՐԵԿՑԱՆՔ ԵՎ ՑԱՎԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆ ՀԱՅՏՆՈՒՄ

Հայաստանի ժողովուրդը ծանր դժբախտության է մատնվել։ Հանրապետու թյունում տեղի ունեցած իր ուժգնությամբ աննախադեպ երկրաշարժը բազմահազար զոհեր է խլել։

Հայաստանի համար այս ծանր պահին շատ երկրնե րի պետական աչքի ընկնող գործիչներ ամենախոր կա րեկցանքն ու ցավակցությու նըն են հայտնում տարերքի զոհերին։

Մեծ Բրիտանիայի վար չապետ Մ. Թետչերը Հայաս տանում տեղի ունեցած երկ րաշարժի առթիվ ցավակցու թյուն ուղերձով դիմել է ԽՄԿԿ Կենտկոմի գլխավոր քարտուղար, ԽՍՀՄ Գերա գույն խորհրդի նախագահու թյան նախագահ Մ. Ս. Գոր բաչովին։ Լոնդոնի ռադիո ծրագրերից մեկով կայա ցած կարճատև հարցազրույ ցի ժամանակ նա ափսո սանք է հայտնել այն առ թիվ, որ հետաձգվում է խորհրդային ղեկավարի այ ցը Բրիտանիա, սակայն ընդգծել է, որ «հասկանում է այդ որոշումը։ «Ամեն մի այլ որոշում անիմաստ կը լիներ»,—ասել է կառավա րության ղեկավարը։ Թետչե րը նաև նշել է, որ բրիտա նական կողմը պատրաստ է անհրաժեշտ նախապատ րաստություններ տեսնել ապագայում, «ցանկացած ժամանակ, երբ կնախատես վի», նման այցի կազմա կերպման համար։

Ֆրանսիայի պրեզիդենտ Ֆ. Միտերանն այսօր հե ռագիր հղեց խորհրդային ղեկավարությանը Հայաս տանում տեղի ունեցած երկրաշարժի առթիվ, հա ղորդել է Ֆրանսիայի պրե զիդենտի դիվանատան մա մուլի ծառայությունը։ «Ես իմ պարտքն եմ համարում անհապաղ ձեր տուժած շըր ջանների բնակիչներին և ձեր բոլոր հայրենակիցներին ար տահայտել ֆրանսիական ժողովրդի կարեկցանքի ըզ գացումները, ինչպես նաև իմ ցավն ու համերաշխու թյունը տարերային աղետի զոհերի հետ»,—ասվում է հեռագրում։

Արևմտագերմանական պառլամենտը ցնցված է Խորհրդային Միությունում տեղի ունեցած ահավոր երկ րաշարժի լուրից, այսօր Բոննում հայտարարեց բունդեստագի նախագահ Ռիտա Զյուսմուտը։ Նա խորհրդային Միության ժո ղովուրդներին, ԽՍՀՄ Գերա գույն խորհրդին և խոր հրրդային կառավարությա նը խոր ցավակցություն հայտնեց մեծաթիվ զոհերի առթիվ։

Իտալիայի պրեզիդենտ Ֆ. Կոսիգան, հաղորդում է Ի տալիայի ԱՆՍԱ գործակա լությունը, այսօր խորհրդա յին ղեկավարությանը ցա-

(Շարունակությունը՝ 7-րդ էջում)

Ափսոս, Լիանան կարող էր ողջ լինել

Զարմանալի այս աղջիկը՝ Լիանա Թոքմաջյանը ապրում էր աշխարհում, Ավելի կոնկրետ՝ Լենինականում: Սովորում էր Օրջոնիկիձեի անվան № 14 դպրոցի 7-րդ դասարանում: Մենք բոլոր զոհվածներին օժտում ենք ամենալավ հատկանիշներով ու երբեմն թվում է, թե լրագրողների կողմից չափազանցվում են: Եթե 7-րդ դասարանցի Լիանայի համար մենք ասեինք, որ նա վառ անհատականություն է, տեղովը հնարամտություն, բաստեղծագործություն, հումոր և այլ բարեմասնություններ, գուցե ընթերցողներից ոմանք հավատային, ոմանք՝ ոչ, ասելով, վերջապես ի՞նչ նշանակություն ունի. մի բան ավելի, մի բան պակաս: Այս անգամ, որպես բացառություն, մենք ուզում ենք մեր պատմությունը Լիանայի մասին «ամրապնդել» լուսանկարներով: Ահա մի քանի կադրեր, որոնք խոսում են նրա նախասիրության, ծլար ձակող տաղանդի, կենսասիրության և արվեստի փոքրիկ երկրպագուի մասին ընդհանրապես: Նա պարում էր վարակիչ կերպով և այդ պարին համարեցնում էր ինքնահնար կոստյումներ: Հովանոցով հագուստը կարում էր, երբ դառնում էր Կարմեն: Ահա, ուրեմն, պատանի Կարմեն-Լիանան, որ երազում էր մոսկովյան, թե լենինգրադյան գեղարվեստա թատերական բուհ: Իսկ ահա մնացած կոստյումներով, որ ներկայացնում ենք ընթերցողին, լուսանկարներում մենք չգիտենք, թե նա ինչ դերում է: Դերակատարումները ուղեկցվում էին ինքնուրույն խոսքով, սեփական սցենարով, իմպրովիզացիայով: Նա կարողանում էր ֆանտաստիկ իրավիճակներ ներկայացնել, բեմադրել դրսում վիճող մի կնոջ, որին հանդիպել էր և պատճենահանման ինքնատիպությունից մարդիկ ծիծաղից ուշակորույս էին լինում:

Լիանան մեծ հակում ուներ դեպի նկարչությունը, դերասանական արվեստը, բանաստեղծություններ էր գրում, ֆելիետոններ հորինում, ձեռքն ընկած ամեն ինչից խաղալիքներ պատրաստում, ասեղնագործում: Բնությունը ոչինչ չէր խնայել նրան:

Լիանայի մայրը, քաղաքի նշանավոր սպորտսմեններ Իշխան և Համիկ Ազարաբյանների դուստրն էր՝ Կարինեն, որն աղետի պատճառով երկու զոհ ունեցավ: Ամուսինը և դուստրը:

—Ամուսինս,—գրում է Կարինեն,—ԱՐՏԱՎԱԶԴ ԳՐԻԳՈՐԻ ԹՈՔՄԱՋՅԱՆԸ ծնված 1952 թ., աշխատում էր «Մագնոն» գիտահետազոտական ինստիտուտում որպես գիտական սեկտորի վարիչ: Նա էլեկտրոնիկայի գծով հմուտ մասնագետ-ինժեներ էր, Միության մեջ այդ բնագավառում ճանաչում գտած շատ նախագծերի հեղինակ: Նա տեսական ու գործնական խոր գիտելիքների տեր էր, ջերմ հայրենասեր, ղարաբաղյան շարժման ակտիվ կազմակերպիչ, ընտանիքի լավագույն հայր և անզուգական ամուսին:

Աղետի ժամանակ Կարինեն տանը չէր: Երաժշտական դպրոցում նա քննություն էր ընդունում իր աշակերտներից: Աղետից նրանք բոլորը անվնաս դուրս եկան: Սակայն ելնելով փողոց, ականատես եղան ահավոր տեսարանի, որ բառերով հնարավոր չէ նկարագրել: Քաղաքը կորած էր փոշու ու ծխի ամպերի մեջ: Արևը չէր երևում: Զգալով աղետի ահավոր չափերը, Կարինեն խելակորույս վազեց դեպի տուն: Մոտ 5 կիլոմետր նա կտրեց փլատակների ու սարսափելի տեսարանների միջով, հաճախ սայթաքելով, ընկնելով սառցաջրերի մեջ: Զույգ բարձրահարկերը, որոնցից մեկում ապրում էր նրա ընտանիքը, վեր էին ածվել փլատակների: Նա փոքրիկ դուստրը գտավ կիսամերկ ու բոբիկ: Նոր էին նրան հանել փլատակների տակից: Նա անմիջապես ձեռնամուխ եղավ ամուսնուն և դստերը որոնելու, որոնք պետք է դուրս գային դեպի դպրոց: Եկե՞լ էին շենքից դուրս, թե՞ մնացել ներսում, հայտնի չէր: Այստեղ էլ հայտնվեց մեկը և կողքից տված կիսաճշմարիտ մի տեղեկություն ապակողմնորոշեց բոլորին: Վերարկուն հագին, բերետով, պայուսակը ձեռքին, Լիանան դուրս է եկել տանից: Եվ որոնումները սկսվեցին շենքից դուրս:

7 օր անց, միայն ութերորդ օրը, երբ աղետյալներից մեկը իր կորուստը գտնելու համար փլատակի վրայից քաշել տվեց պանելներից մեկը, Համիկ տատիկը կամացուկ, որպեսզի ոչ մեկը չլսի, արտասանեց աղջկա անունը՝ Լիանա... Եվ ավերակը արձագանքեց...

Ինչպիսի՜ խաբկանք, եթե իմանային որ նա յոթ օր գտնվում էր իրենց կողքին, հողի տակ, այստեղ եղունգներով կփորեին ու կհանեին: Միայն մի պա՜հ գրկեց սիրատոչոր տատը թոռնիկին՝ սառած, փոշոտ, անճանաչելի: Նա դեռ շնչում էր: Հանգչեց Լիանան արագ, այլևս ոչ մի խոսք չասելով: Նա այդ մի խոսքը հարազատներին սպասելով պահել էր վերջին շնչի համար:

«...Կորցրեցի իմ ընտանիքի կեսը, 33 տարեկան հասակում այրիացա: Իմ մխիթարությունը, որի համար ապրում եմ, փոքրիկ աղջիկս է: Ես զգում եմ նրա մեջ շարունակվող հոգեկան խռովքը: Ոչնչացած մեր տան ամբողջ գույքի հետ, որոնց թվում էր նաև աղջկաս ամենասիրած երաժշտական գործիքը, դաշնամուրը, ոչնչացան իմ անցյալի սիրելի ու հարազատ կյանքի իրեղեն ապացույցները»:

ՆԿԱՐՆԵՐՈՒՄ.— Մի քանի լուսանկարչական կադրեր Լիանա Թոքմաջյանից և նրա հայրը՝ Արտավազդ Թոքմաջյանը:

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԸ

ԳԱԳԻԿ ՎԱԶԳԵՆԻ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԸ ծնվել է Կումայրիում, 1959 թվականի նոյեմբերի 28-ին: Սովորել է Նեկրասովի անվան միջնակարգ դպրոցում: Մատաղ հասակից հակում ուներ սպորտի նկատմամբ: Իրականացնելով վաղեմի իր երազանքը, դարձավ սպորտի վարպետ:

Գագիկը ընկերասեր էր, ընտանիքին նվիրված հայր, հայրենասեր անձնավորություն: Նա ազգի հարցը վեր էր դասում ամեն ինչից և պատրաստ էր զոհել կյանքը հանուն հայրենիքի, սակայն կործանարար երկրաշարժը ժամանակից շուտ վրա հասավ Գագիկին, թողնելով այնքան երազանքներով և հավատով լեցուն դեռևս 30 տարին չբոլորած երիտասարդի կյանքը կիսատ:

Գագիկի կյանքի անբաժան ընկերը դարձավ կինը՝ ԱՆԱՀԻՏ ԳԵՎՈՐԳԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ: Ավարտելով Մարքսի անվան պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մեխանիկական բաժինը, Անահիտը ամուսնու հետ ինժեներ էր աշխատում սառնարանային կոմպրեսորների գործարանում:

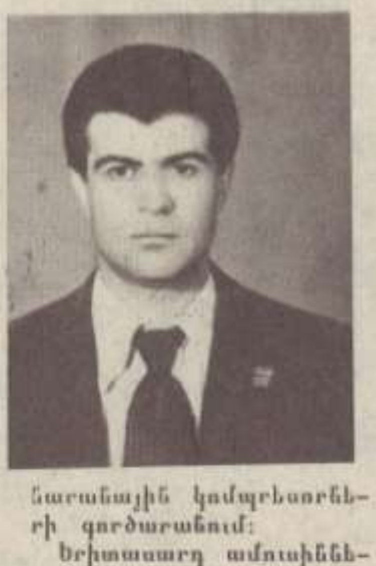

Երիտասարդ ամուսինները տարաժամ թողեցին կյանքը, թախիծն աչքերին երկու փոքրիկներին՝ 5-ամյա Կլարային և 4-ամյա Վաչագանին: Այժմ փոքրիկները տատի միակ հույսն ու մխիթարությունն են:

ԿԱՐԵԿՑԱՆՔ ԵՎ ՑԱՎԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆ ՀԱՅՏՆՈՒՄ

(Սկիզբը՝ 6-րդ էջում)

վակցության հեռագիր հղեց Անդրկովկասի հանրապետություններում տեղի ունեցած ծանրագույն երկրաշարժի առթիվ: Իտալիայի արտաքին գործերի նախարար Ջ. Անդրեոտին նույնպես ցավակցություն է հայտնել Անդրկովկասի հանրապետություններում մոլեգնած տարերային աղետի առթիվ: Ինչպես հաղորդում է ԱՆՍԱ գործակալությունը, նախարարը արտահայտել է Իտալիայի պատրաստակամությունը՝ օժանդակելու տուժած բնակչությանը:

Հռոմի կաթոլիկ եկեղեցու ղեկավար Հովհան Պողոս Երկրորդ պապը այսօր ցավակցություն է հայտնել հայ ժողովրդին, հանրապետությունում տեղի ունեցած տարերային աղետի առթիվ: Ինչպես Վատիկանից հաղորդում է ԱՆՍԱ գործակալությունը, հերթական կրոնական տոնի առթիվ Սուրբ Պետրոսի հրապարակում ելույթ ունենալով հավատացյալների առջև, Հովհան Պողոս Երկրորդը հայտարարել է. «Այս տոնի ուրախությունը մռայլվեց տխուր լուրերով, որոնք շարունակում են ստացվել Հայաստանից, որտեղ սաստիկ երկրաշարժն ավերել է ամբողջ շեներ, սփռելով մահ ու վիշտ»:

Նորվեգիայի վարչապետ Գրո Հառլեմ Բրունդտլանդը այսօր ցավակցության հեռագիր է հղել ԽՍՀՄ-ի կառավարությանը, որի մեջ մասնավորապես ասվում է. «Կովկասում տեղի ունեցած երկրաշարժի և մարդկային մեծ զոհերի մասին հաղորդումը խորապես ցնցեց բոլորիս Նորվեգիայում: Կառավարության և Նորվեգ ժողովրդի անունից ես խոր ցավակցություն եմ հայտնում խորհրդային ժողովրդին վրա հասած դժբախտության առթիվ և կիսում աղետից տուժածների վիշտն ու տառապանքները: Նորվեգական կողմը պատրաստ է իր ավանդը ներդնել երկրաշարժի հետևանքները վերացնելու գործում»:

Հնդկաստանի պրեմիեր-մինիստր Ռաջիվ Գանդին ցավակցության հեռագիր է ուղարկել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի Նախագահությանը: Նրանում ասվում է. «Ես խորապես ցնցված եմ այն ողբերգական կորստից ու վնասից, որ ամայացնող երկրաշարժը պատճառել է Հայկական ԽՍՀ-ին: Հնդկաստանի կառավարության ու ժողովրդի անունից և անձամբ իմ կողմից խոր համակրանք եմ հայտնում մեր բարեկամներին՝ խորհրդային մարդկանց, նրանց վրա հասած վշտի պահին: Մեր սրտագին ցավակցությունները հաղորդեք, խնդրեմ, նրանց, որոնց առնչվել է այդ ողբերգությունը»:

(ՏԱՍՍ, 8 դեկտեմբերի)

Ա Ղ Ե Տ

(Սկիզբը՝ 3-րդ էջում)

թյունների նշան էր Ավտոմայրուղին, նրան հարող երկաթգիծը նս խիստ վնասված են, ճաքերով, ճեղքվածքներով լի, ինչն իր հերթին, խանգարում է վերականգնման աշխատանքներին։ Բեռնատարների, վերամբարձ մեխանիզմների շարքերը, մի մասը՝ եղբայրական Վրաստանի համարանիշերով ձգվում էին դեպի Լենինական, Սպիտակ։

Սպիտակի քիչ թե շատ կանգուն մնացած մեկ-երկու շենքերի շուրջը խավարի մեջ քարակույտեր են սփռված։ Այստեղ էլ լուսարձակների, հատուկ պայմաններում գործելու պատրաստ խմբերի պակասը, հատկապես գիշերվա ժամերին, խիստ դանդաղեցնում է աշխատանքները։ Փողոցների երկայնքով անզոր կանգնած տեխնիկան սպասում է լուսաբացին։

***

Մեզ արդեն անհավատալի էր թվում, սակայն հեռվից Կիրովականում էլեկտրական լույսեր են երևում։ Քաղաքում լույս կա, բայց միայն փողոցներում՝ գրեթե ամբողջ բնակչությունը լքել է վթարային վիճակում գտնվող բնակարանները, քաղաքը։ Հազվադեպ անցորդներ, էլ ավելի հազվադեպ ավտոմեքենաներ։ Շենքերից մեկի բակում, բաց երկնքի տակ խարույկի շուրջը լուացնող մարդկանցից, որ ցնցումները չեն դադարել, վախենում են տուն մտնել, չգիտեն, կրգիմանա արդյոք, երբ լինի նոր ցնցումը։ Ասացին, որ մենք իրենցով հետաքրքրված առաջին մարդիկ ենք... Շրջելով քաղաքում, հանդիպեցինք տասնյակի չափ կիսավեր, փլատակ դարձված շենքերի, սակայն վերականգնման կարիք են զգում հարյուրավորները։ Ուշանում էին մասնագետները որոշելու, թե որ տներում է բնակվելն ապահով։ Անենք, եթե վստահեցնեն էլ, բնության դաժան փորձությամբ անցած մարդկանց սթափվելու ժամանակ է հարկավոր, կարեկցանքի ու հոգատարության անսպառ ջերմություն։

Կեսգիշերն անց, արհավիրքից անխտիր տուժած գյուղերի միջով Սանփանավան մտնելուն պես ստորգետնյա նոր ցնցումներ ենք զգում։ Քաղաքի բնակիչներից իմացանք, որ դրանք համարյա ամեն ժամ կրկնվում են։ Փլուզված բազմահարկ շենքեր, թույլ լուսարձակների տակ քարերը տեղաշարժող մի խումբ, տներից դուրս, բակերում, ավտոմեքենաներում պատսպարված մարդիկ։ Եվ միայն ցնցումից ցրնցում կարծես հաշվվող, լարված սպասումով լի ժամանակ։

Որքան ամուր ես զգում քեզ, երբ ուսիդ ընկերոջդ, բարեկամիդ առնական ձեռքն է։ Եվ այսօր մեր ժողովուրդը զգում է ողջ սփյուռքահայության, իր էստոն, լիտվացի, լատիշ, ռուս, տաջիկ, ուկրաինացի, վրացի, ուզբեկ եղբայրների, անգլիացի, իտալացի, ֆրանսիացի, նորվեգացի, ֆինն, շվեյցարացի, հնդիկ, գերմանացի և այլ բարեկամների կարեկցանքն ու օգնության պատրաստակամությունը։

Հուզիչ է նաև արցախցիների հեռագիրը, ուր նրանք հայտնում են, որ կարող են ԼՂԻՄ-ում տեղավորել հայ գաղթականներին, բոլոր ցանկացողներին։ Աղետի շրջաններ են պատրաստվում ուղարկել 300-500 մարդուց բաղկացած մասնագետ շինարարների խումբ և դա այն դեպքում, երբ իրենք էլ շինարարների կարիք են զգում։ Ու պայծառ, լուսավոր ու ապրեցնող է նրանց հավատը. «Այս ծանր պահին մենք վստահ ենք, որ մեր ժողովուրդը տոկունորեն կդիմանա նաև այս փորձությանը...»։ Եվ այդ հավատը ամրապնդվում է նրանց՝ մեզ տապած արյամբ...

Այսօր բոլորս պետք է լինենք մեկտեղ. այնտեղ, ուր մեր կարիքն առավելագույնս է զգացվում։ Այս պարագայում աղետյալների կողքին՝ Լենինականում, Սպիտակում, Ստեփանավանում, Կիրովականում, մեծ ու փոքր գյուղերում և ավաններում։

Մեկտեղ սգանք ու մեկտեղ աշխատենք, մեկտեղ հավատանք մեր լինելուն ու մեկտեղ պայքարենք հանուն դրա։ Ամեն մեկս՝ որքան կարող է, այլապես անհնելի ծանրությունը անհնար կլինի անգամ փոքր-ինչ թեթևացնել։ Ու թեև, ցավոք, մենք էլ չենք կարող չերկրորդել Եղնա Մամյանին. «... մեր երկնքում ոչ արդար ուժ կա և ոչ լուսավոր խիղճ, մեր երկինքը դատարկ, դատարկ է հարազատներս», սակայն պարտավոր ենք հիշել նույն հեղինակի ժայռի պես ամուր ու ապրեցնող տողերը ևս, «Այս ծանր, չափազանց ծանր ու ողբերգական ժամին մեզ օգնության շատ ձեռքեր են պարզված, բայց մենք ենք մեր ցավի տերը։ Պիտի գթանք ու մխիթարենք, սրտենք ու ապավինենք իրար, օգնենք միմյանց՝ պահպանելու ազգային մեր հպարտ ոգու անսասանությունը։ Ֆիզայական-ազատագրական շարժման հերոսական օրերին կար սրի հարվածի պես շառաչուն մի կարգախոս. «Ով զարկվի, դավաճան է»։ Մեր այս դժվար, ճակատագրական պահին թույլ տվեք այն փոքր-ինչ վերափոխել. «Ով հուսահատվի, դավաճան է»։

ՎԱԶԵ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, ԱՅԴԻՆ ՄՈՐԻԿՅԱՆ

8 դեկտեմբերի, 1988 թ.

(Հեղինակները հրապարակման հոնորարը խնդրել են փոխանցել աղետյալների ֆոնդին՝ 700412 հաշվով)

ՀԱՄԼԵՏ ԱՐՇԱԼՈՒՅՍԻ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՊԱՏՄՈՒՄ Է ՄԱՅՐԸ

Ասացեք, ինչպե՞ս չհավատամ, թե կյանքում ամեն ինչ նախօրոք որոշված է, ու այդ մասին գիտեն, կռահում են ոմանք։

Այն սև օրից մի շաբաթ առաջ որդիս հիվանդ էր։ Տանից դուրս գալով համբուրեցի այտերը։ Ժպտաց, ասաց իմ, ինչ տխուր մը պիտ էր, հետո ասաց. «Մամ, գիտե՞ս, որ վերջին անգամ ես համբուրում»...

Համլետը...այնքան նուրբ էր, հեզ։ Իրոք, մարդու բնավորությունը դեմքի վրա դրոշմված է։ Աշխատում էր ոչ ոքի չվիրավորել, չվշտացնել։ Երբ առևտրի ուսումնարանն ավարտելով՝ աշխատանքի անցավ խանութում, ասաց. «Մամ, այնպիսի վաճառող պետք է լինեմ, որ բոլորից տարբերվեմ։ Կտեսնես, ոչ ոքի դժգոհ չեմ թողնելու»։ Երեք ամիս աշխատեց բալյա. դեռ կոկոմ՝ թառամեց։ Ամեն ինչ մնաց կիսատ. և երազանքները, որ այնպես սիրում էր, և երկնած քաղաքները։ Համլետ, բալիկ կրս, քեզ մոռանալ չի լինի, մեր տունը, ես շնչում ենք քեզանով։

ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ ԳԱՅԱՆԵ ԿԱՐՈՒՇԻ

Ամեն օրվա նման այդ օրն էլ 21-ամյա հայուհու համար բացվեց լույսով...ու մթնելու էր մի նոր երազանքի հղացումով։ Ավաղ...

Մոր հետ դուրս եկան տունից, բաժանվեցին մի քանի ժամ հետո հանդիպելու հույսով։ Սակայն ճակատագրի անզգամ խաղը ընդմիշտ բաժանեց նրանց։ Մինչ մայրը՝ № 35 դպրոցի ուսուցչուհի Լաուրա Մելիքսեթյանը մտածում էր իր սաներին փրկելու, դպրոցի շենքից դուրս բերելու մասին, սիրելի դուստրը աշխատում էին փրկել պոլիտեխնիկական ինստիտուտ հասած բարի մարդիկ։ Սակայն... կորվեց Գայանեի գարուն կյանքի թելը։ Նա մնաց ինստիտուտի փլատակների տակ։ Նրա հիշատակը հավերժ կապրի իրեն ճանաչողների սրտերում։

ԵԹԵ ՈՂՋ ՄՆԱՐ

ՌԱԶՄԻԿ ԱԼԲԵՐՏԻ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ № 2 դպրոցի պարծանքն էր։ Նոր էր բոլորել նրա 15 տարին։ Ուսումնառության 9 տարիների ընթացքում գեթ մեկ անգամ չէր ստացել դիտողություն ուսուցիչներից ու չորս գնահատական։ Դրա փոխարեն ծրնողները՝ Ալիկ և Ռուզաննա Բաղդասարյանները յուրաքանչյուր ծընողական ժողովի կարմրում էին այդքան շատ գովասանքի խոսքեր լսելիս։ Հրաշքով փրկված համադասարանցիները հիշում են, որ նա միշտ պատրաստ էր օգնելու ընկերներին ցանկացած պահին և ցանկացած հարցում։ Բազմակողմանի զարգացած երեխա էր, ավարտել էր երաժշտական դպրոցի ջութակի բաժինը։ Զբաղվում էր սպորտով, ինքնուրույն ուսումնասիրում էր անգլերեն լեզու։ Զարմանում էինք, թե ինչպես է հասցնում այդ բոլորը և դեռ ժամանակ էլ գտնում տնային գործերում օգնելու մանկավարժ ծնողներին։ Եթե Ռազմիկը կենդանի մնար, ապա կդառնար Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան համալսարանի ուսանող, որին ձգտում, երազում էր։

Օ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Լուսանկարը

ՀՄ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԻ

«ԿՈՒՄԱՅՐԻ» ԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ԿՈՒՄԱՅՐԻԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՄԱՑԻՍՅԱՆ Փ. 47